

Protokoll fört vid enskild föredragning

Regeringskansliet
Allmänna byrån, Rk1

Beslutande
Viceantråd
Harry Jansson

Föredragande
Förvaltningschef
John Eriksson

Justerat

Nr 16

Inköp av konsulttjänst.

ÅLR 2023/3850

45 Rk1

Landskapsregeringen beslöt, med stöd av 5 § Ålands landskapsregerings beslut gällande vissa upphandlingar (ÅFS 2019:113), köpa in en tjänst för högst 10 000 euro inklusive moms av professor Rainer Hoffman rörande en juridisk analys rörande autonoma Ålands folkrättsliga ställning med särskilt fokus på Ålands roll i den Europeiska Unionen och möjligheterna till en återaktivering av Ålands internationella klagorätt. Bakgrunds- och uppdragsbeskrivning framgår av Bilaga. Den juridiska analysen ska vara klar och överlämnas senast inom september 2023. Betalning sker mot faktura i efterskott. Kostnaden påförs anslag 26000, Landskapsregeringens övriga inkomster och utgifter

BAKGRUNDSBESKRIVNING OCH UPPDRAG GÄLLANDE ANALYS AV FRÅGAN OM

Ålands folkrättsliga särställning utgående från både internationell- och EU-rätt. Nuläge och (potentiella) utmaningar

Uppdrag: en akademisk analys av autonoma Ålands ställning under internationell- och EU-rätt med fokus på Ålands roll i den Europeiska Unionen

I Bakgrund

Ålands särskilda status i internationell- och EU-rätt karakteriseras bland annat av följande tre element: Ålands status som ett demilitariserat och neutraliserat område, Ålands svenska status som skyddas av internationell rätt och som ligger till grund för självstyrelsen samt Ålands särskilda status under EU-lag som regleras i Protokoll 2 om Åland till (bland annat) Finlands anslutningsfördrag till EU.

Såväl utvecklingen under den senaste tiden som framtida utveckling i Europa och världen kan få en påverkan på Ålands status och landskapsregeringen finner det viktigt att öka kunskapsläget och analysera vilka steg som kan behöva tas för att även i fortsättningen säkerställa Ålands särskilda status samt hitta praktiska, välfungerande lösningar på de utmaningar som uppkommit eller riskerar uppkomma framöver.

Finlands anslutning till Nordatlantiska fördragsorganisationen, Nato, 4 april 2023 har inte förändrat Ålands status som ett demilitariserat och neutraliserat område. Däremot är det viktigt att statusen även upprätthålls varefter Nato-medlemskapet operationaliseras. Detsamma gäller vid en eventuell utveckling av EU:s gemensamma försvars- och säkerhetspolitik där vi redan nu ser signaler på att samarbetet kan komma att fördjupas framöver.

Ålandsöverenskommelsen från 1921, som är en av grundpelarna på vilka Ålands särskilda status i internationell rätt och status som enspråkigt svenskt vilar, är förvisso fullt gällande även idag. Däremot har den mekanism som finns i överenskommelsens artikel 7 om att säkerställa en internationell garanti för överenskommelsen och som Nationernas förbund skulle upprätthålla varit suspenderad sedan 1950. I takt med att utmaningarna i samarbetet mellan Ålands och Finlands regeringar har ökat har även intresset för att se över möjligheten till att återaktivera den s.k. klagorätt som finns i 1921-års avtal ökat. Landskapsregeringen ser det som viktigt att ta reda på hur en sådan process kunde inledas och vilket internationellt organ som idag kunde vara aktuellt för att ta över den roll som från början var tänkt för Nationernas förbund.

Även om det är uppenbart att Ålandsprotokollets artikel 2, som slår fast att Åland står utanför EU:s skatteunion, har uppfyllt sitt syfte så medför implementeringen av det här undantaget och de tullprocesser det leder till en ökad administrativ börda. Landskapsregeringen menar att en analys av det juridiska läget i syfte att hitta möjligheter till förenklingar skulle vara av värde. Även en jämförande studie med andra områden i och utanför EU med liknande utmaningar kunde hjälpa till att hitta exempel på förenklingar som kunde övervägas också på Åland.

II Frågeställningar

1. Ålands demilitarisering och neutralisering. En kort bakgrund kring Ålands folkrättsliga status och en analys kring vilka åtgärder som kan erfordras efter Finlands anslutning till den Nordatlantiska fördragsorganisationen. Även en analys av hur Ålands status ska bevaras i samband med den förväntade utvecklingen av EU:s gemensamma försvars- och säkerhetspolitik.
2. Möjligheterna att återaktivera den klagorätt som förutsågs i 1921 års avtal mellan Finland och Sverige. Är en sådan återaktivering juridiskt möjlig och om så, vilka parter skulle ha möjlighet att initiera en process? Om Ålands landskapsregering skulle begära att Finlands regering inleder en process för att återaktivera klagorätten, skulle Finlands regering i sådana fall vara juridiskt (av internationell och/eller nationell rätt) bundna att faktiskt initiera en sådan process och skulle internationell rätt kräva att FN uppfyller en sådan begäran? Vidare bör frågan om vilken instans som skulle vara bäst lämpad för att utföra en sådan uppgift, exempelvis sjätte kommittén i FN:s generalförsamling, analyseras. Det är även värt att analysera huruvida andra, internationella organ kunde vara lämpliga att anta en sådan roll.
3. Ålands roll och ställning i EU. Analysera och identifiera möjliga lösningar och förbättringar gällande den nuvarande situationen Åland som befinner sig i vis-a-vis EU-rätten. Fokus bland annat på följderna av att Åland är en del av EU:s tullunion men inte skatteunion och en jämförelse med områden med en liknande status eller med liknande utmaningar i syfte att hitta potentiella lösningar.
Även en bredare analys av hur krav på en lösning eller ett program per medlemsstat påverkar Åland och hur det kan ses i relation till EU:s fördrag i allmänhet och artikel 4.2 därav i synnerhet.